

Zločin a trest

Autorem románu Zločin a trest je ruský spisovatel, překladatel a novinář, Fjodor Michajlovič Dostojevskij. Toto jeho dílo vyšlo poprvé roku 1866 – na pokračování v literárním časopisu. Já jsem knihu četl ve vydání od Městské knihovny v Praze z roku 2020 - jedná se o digitalizovanou podobu vydání Zločin a test od nakladatelství Academia v Praze z roku 2004. Text do češtiny přeložil Jaroslav Hulák.

Zločin a trest je psychologickým románem – jedná se tedy o epické dílo. Text je psán prozaicky, je rozčleněn na šest částí a epilog. Autorem použitý jazyk je spisovný a lehce archaický. Děj je vyprávěn er-formou, nezřídka však čtenář naráží i na vnitřní monology psané v ich-formě. Během četby si čtenář povšimne také zastaralých obrátů, přímé řeči, řečnických otázek a aposiopesí. Dílo není chudé ani na cizojazyčné fráze – především francouzské, německé a latinské. To svědčí o zájmu tehdejší ruské vyšší společnosti o evropskou kulturu. Samotný děj se odehrává v jedné z chudinských čtvrtí Petěrsburgu - hlavního města ruského carství, v 60. letech 19. století. Hlavní dějová linie provází R. R. Raskolnikova - asociálního studenta žijícího hluboko pod hranicí chudoby, který pravděpodobně trpí jistou duševní poruchou. Věří, že lidi lze dělit na dvě skupiny: obyčejné a lidi výjimečné. Výjimeční lidé mají právo na své cestě za slávou ignorovat morální meze, třeba i chladnokrevně vraždit. Možná proto Raskolnikov naplánuje a uskuteční vraždu lichvářky s cílem ji okrást. Čin si ospravedlňuje tím, že v jeho rukou bude její jmění využito k dobru. Uvnitř hlavy hlavního hrdiny dochází k vnitřnímu souboji pocitu provinění a filosofického obhajování, racionalismu a etiky, dobra a zla, což jej dohání k šílenství. Poslání knihy tedy lze, dle mého názoru, vyložit tak, že násilí, ani vedené dobrým úmyslem, nikdy nebere dobrého konce. Inspirací k sepsání románu byla patrně autorova osobní životní zkušenost – za účast v kruzích utopických socialistů byl na několik let deportován do Omsku, po odpykání trestu přestává prosazovat revoluci a odmítá násilí.

Fjodor Michajlovič Dostojevskij se narodil roku 1821 do rodiny lékaře. K literatuře si vypěstoval blízký vztah již v útlém věku. Dostojevskij byl však společně se svými bratry okolnostmi donucen vzdát se akademických činností ve prospěch vojenské kariéry – léta studoval na petěrburském vojenském technické učilišti. Vojenský život mu však k srdci nepřirostl a po ukončení studií se vrací ke psaní a vydává svůj první román – Chudí lidé. Později se přidává k Petraševcům - revoluční skupině utopických socialistů. Za účast v tomto spolku byl roku 1849 odsouzen k trestu smrti, těsně před popravou mu však byl trest zmírněn na čtyři roky v pracovním táboře na Sibiři následovanými povinnou vojenskou službou. Po odpykání si trestu absolvoval dvě delší cesty po západní Evropě – kriticky nahlížel na bezohlednost kapitalismu, racionalismus i západní církve. V zahraničí si také vytváří závislost na hazardu, jež přivede jeho rodinu do finančních obtíží. Mezi Dostojevského nejznámější díla patří např. již zmíněný román v dopisech Chudí lidé, novela Dvojník, autobiografický román o jeho pobytu v Omsku Zápisky z mrtvého domu, román Idiot či psychologicko-filosofický román Bratři Karamazovi. Na jeho dílech je zajímavé především to, že

často nejen popisuje děj, ale také barvitě líčí duševní pohnutky postav – proto se Dostojevskij proslavil jako zakladatel moderní psychologické prózy.

To „k nám“, ty omluvy, že je tak familiární, to francouzské tout court atd. atd., to všechno bylo velmi příznačné. Ale podával mi obě ruce, a nakonec nepodal ani jednu, včas ucukl, blesklo mu podezíravě hlavou. Oba se horečně zkoumali, ale jakmile se jejich pohledy setkaly, okamžitě bleskurychle uhýbaly.

„Nesu vám ten přípis... ohledně těch hodinek... prosím. Je to dobře, nebo to mám ještě přepsat?“

„Co? Přípis? Ale ovšem... nedělejte si starosti, to je v pořádku, prosím,“ vychrlil Porfirij Petrovič, jako by někam pospíchal, a teprve když to řekl, vzal od Raskolnikova přípis a nahlédl do něj. „Ano, správně, prosím. To úplně stačí,“ ujistil stejně kvapně a položil papír na stůl. Ale za chvíli, už mezi řečí o něčem jiném, vzal papír znova ze stolu a položil si ho na sekretář.

„Včera jste myslím říkal, že byste mě chtěl... ve vsí formě... vyslechnout ohledně mé známosti s tou... zavražděnou?“ ozval se opět Raskolnikov. Proč jsem zas řekl myslím? projelo mu hlavou. A proč mě tak znervózňuje, že jsem řekl myslím? projela mu vzápětí hlavou jiná myšlenka. A náhle si uvědomil, že jeho podezíravost od chvíle, kdy se setkal s Porfirijem, hned po několika prvních slovech a několika jeho pohledech narostla do nestvůrných rozměrů..., a že to je nesmírně nebezpečné: nervy povolují, neklid se zvyšuje. To je zlé! Zlé...! Opět se nějak podřeknu.

Zločin a trest, s. 355–356

Tento úryvek jsem si vybral, protože dobře vystihuje významnou část díla nejen po jazykové, ale i obsahové. Asi první, čeho si čtenář povšimne, je autorova obliba využívat přímou řeč – především v “myšlenkových” pasážích. Málo není v textu ani řečnických otázek. Dostojevskij mistrovsky líčí, co se děje v útrobách Raskolnikovovi mysli. Při čtení se do jeho myšlenkového postoje čtenář snadno vžije. Na úryvku je také názorně vidět, jak mysl hlavní postavy postupně ovládá paranoia, a tudíž z ní mizí racionalita, na které si dříve tak zakládala. Autor má také tendenci vše pečlivě popisovat – někdy však na úkor spádu děje. Nápadným jazykovým prvkem je také francouzská fráze *tout court*. Podobná cizojazyčná spojení a jiné charakteristické vlastnosti řeči různých postav čtenáři ulehčují rozlišení, kdo právě hovoří a dodává postavám na osobitosti.

Když před čtením o díle sbírám informace a dozvím se, že dílo je románem, nebývám naplněn optimismem. Zjištění, že Dostojevského opus magnum má téměř 600 stran, náladu příliš nezlepšilo. Autor však má očekávání ve všem předčil. Příběh se sice po přečtení stručné upoutávky může jevit jako obyčejná nepříliš originální detektivka, je však velmi poutavý a pro

psychologický rozměr díla snad i jedinečný. Popisem duševních stavů lidí odvedl Dostojevskij skvělou práci. Na uvěřitelnosti mi sice občas ubíralo to, že se hlavní hrdina někdy choval velmi nelogicky, až šíleně, to však asi proto, že šíleným skutečně byl. Stejně tak popis prostředí chudé čtvrti v St. Petěrsburgu a tamějších bídých obyvatel je též velmi precizní a nabízí barvitý vhled do petěrburských ulic. Zločin a trest je, i přes svůj rozsah, a možná právě díky němu, velkolepým dílem. Knihu tedy musím každému, kdo se nezalekne počtu stránek, doporučit.

Zdroje

https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlo%C4%8Din_a_trest

https://en.wikipedia.org/wiki/Crime_and_Punishment

https://de.wikipedia.org/wiki/Schuld_und_S%C3%BChne

https://cs.wikipedia.org/wiki/Fjodor_Michajlovi%C4%8D_Dostojevskij

https://en.wikipedia.org/wiki/Fyodor_Dostoevsky